

Plagiomnium rostratum en andere vondsten langs het Wilhelminakanaal

Marleen Smulders

In November 1997 *Plagiomnium rostratum* has been found on the timbering of the Wilhelminakanaal. This is the first record from Southeast Brabant where it is growing very abundant in 10 different square km between Best and Oirschot.

In het kader van het inventarisatieproject omgeving Eindhoven (voorkomen van soorten per km-hok) bezocht ik in november 1997 een km-hok langs het Wilhelminakanaal in Best. Van het betreffende hok waren reeds 53 soorten bekend, maar typische kanaalsoorten ontbraken. Daarom werd de kanaalbeschoeiing eens extra onder de loep genomen en, zoals verwacht, konden inderdaad een aantal soorten aan de lijst worden toegevoegd.

In het veld reeds werd mijn speciale aandacht getrokken door een *Plagiomnium* die in dikke kussens op de beschoeiing groeide en verder opviel door de kleine blaadjes en een lichte rand. Bij microscopische determinatie kwam ik al snel uit op *Plagiomnium rostratum*, een soort die van ons werkgebied nog niet bekend was. Dezelfde dag nog belde ik Huub van Melick, wetende dat ik mijn enthousiasme met hem altijd kan delen. De volgende dag gingen we samen langs de vindplaats, waarna Huub mijn determinatie bevestigde.

Omdat *P.rostratum* in dat ene km-hok op verscheidene plaatsen groeide, werd besloten om ook de aangrenzende hokken te onderzoeken. En met succes. Uiteindelijk werd deze soort in alle km-hokken vanaf Best tot Oirschot gevonden, 10 km-hokken in 4 verschillende uurhokken.

Het onderzoek langs het Wilhelminakanaal beperkte zich tot de zuidelijke kanaaloever, omdat de noordelijke oever een nieuwe metalen beschoeiing heeft met zogenaamde plasbermen (Rheinhold & de la

Haye, 1997). Deze kunnen in de toekomst interessant worden, maar op dit moment zijn daar nog nauwelijks mossen te vinden. De beschoeiing aan de zuidkant is al oud en bestaat uit grote betonnen platen, die verticaal tegen de oever zijn geplaatst. Hierop zijn houten dwarsbalken gemonteerd, waarop *P.rostratum* weelderig tiert.

Ook werd de beschoeiing langs het Beatrixkanaal onderzocht op de aanwezigheid van *P.rostratum*. Dit kanaal loopt van zuid naar noord en mondt in het onderzochte deel van het Wilhelminakanaal uit. De beschoeiing van het Beatrixkanaal bestaat aan beide kanten uit houten platen met daarop houten dwarsbalken gemonteerd. Langs het Beatrixkanaal werd *P.rostratum* echter niet gevonden.

P.rostratum is tot nu toe alleen nog maar aangetroffen op de beschoeiing aan de zuidkant van het Wilhelminakanaal tussen Best en Oirschot. De soort groeit meestal in grote plakken in aaneengesloten populaties van vaak meer dan 5 à 6 meter. Sporenkapsels zijn niet zeldzaam, maar in de onderzoeksperiode waren deze nog niet volgroeid. De mooiste populaties staan op die plaatsen waar ze niet blootstaan aan direct zonlicht; er is schaduw van de houtwal op de kanaaldijk of van kruiden en grassen op de oever. Jonge populaties groeien aanvankelijk op het horizontale deel van de houten balk, maar op gunstige plaatsen groeien ze fors uit en hangen uiteindelijk vaak als een dik kussen over de rand heen. De balk ligt ruim boven de waterlijn, maar door de golfslag van langsvarende boten krijgen ze wel regelmatig een "douche", waarbij steeds een laagje sediment wordt afgezet. Volgens Touw & Rubers (1989) komt *P.rostratum* voor op rivieroeveren en beken met kalkhoudend of mineraalrijk, maar niet geëutrofeerd water. Over praktisch de gehele lengte van de onderzochte kanaaloever is de zuidelijke beschoeiing fraai met mossen bedekt. De volgende soorten zijn in alle hokken rijk vertegenwoordigd: *Hygrohypnum luridum*, *Bryum pseudotriquetrum*, *Amblystegium riparium* en *A.serpens*. In enkele hokken komt *Rhizomnium punctatum* massaal voor, maar is op andere plaatsen geheel afwezig. Datzelfde geldt voor *Lophocolea bidentata*, *Cratoneuron filicinum* en *Rhynchostegium riparioides*. Nog een bijzondere vondst, ontdekt door Huub van Melick toen hij mij een keer vergezelde, is *Fissidens cristatus*. Ondanks goed zoeken, werd

deze soort op slechts één plaats gevonden.

Een compleet overzicht van de gevonden soorten vindt u in bijgaand overzicht. Alleen de soorten die op de beschoeiing groeiden zijn genoemd.

De onderzochte hokken zijn, rond 1987, al eerder door de werkgroep Eindhoven onderzocht. Het is uiteraard niet uitgesloten, dat *P.rostratum* toen over het hoofd is gezien, maar het heeft er toentertijd zeker niet zo uitbundig bijgestaan als nu. Het lijkt er dus op dat de omstandigheden voor *P.rostratum* gunstiger zijn geworden.

Vermeldenswaard is verder nog, dat tijdens een werkgroepsexcursie van de afdeling Eindhoven op 29-11-1998 *Thamnobryum alopecuroides* werd gevonden. Deze standplaats ligt weliswaar buiten het hierboven genoemde onderzoeksgebied, maar wel langs het Wilhelminakanaal, bij Aarle-Rixtel in km-hok 51-27-33. Ook hier betrof het voor ons werkgebied (straal van 17,5 km rond Eindhoven) een nieuwe soort. We ontdekten deze soort op één plaats aan de zuidkant van het kanaal. De oever is daar met stenen verstevigd en er is veel schaduw van hoge oeverbeplanting. *T.alopecuroides* groeide er in een mooie populatie net boven de waterlijn in gezelschap van met name *Eurhynchium speciosum*.

Tijdens het onderzoek van aandachtssoorten in 1995 (Van Tooren et al.) is *T.alopecuroides* onder meer aangetroffen op beschutte steenkanten langs de Rijn en het Veluwemeer, hetgeen wellicht vergelijkbare biotopen zijn.

Literatuur

Tooren, B.F. van, H.J. During & J.A.W. Nieuwkoop. 1995.

De verspreiding van *Climacium dendroides*, *Hylocomnium splendens*, *Plagiomnium undulatum*, *Plagiothecium undulatum* en *Thamnobryum alopecuroides* in Nederland. Buxbaumliella 38:10-15.

Touw, A. & W.V. Rubers. 1989. De Nederlandse Bladmossen. St. Uitg. KNNV, 532 p.

Reinhold, J. & M. de la Haye. 1997. Amfibieën in kanalen met plasbermen.

Ravon 1:9-11.

Locaties

1	km-hok 51-23-51	beschoeiing Wilhelminakanaal
2	km-hok 51-23-52	beschoeiing Wilhelminakanaal
3	km-hok 51-33-12	beschoeiing Wilhelminakanaal
4	km-hok 51-33-13	beschoeiing Wilhelminakanaal
5	km-hok 51-33-14	beschoeiing Wilhelminakanaal
6	km-hok 51-33-15	beschoeiing Wilhelminakanaal
7	km-hok 51-34-11	beschoeiing Wilhelminakanaal
8	km-hok 51-34-12	beschoeiing Wilhelminakanaal
9	km-hok 51-24-52	beschoeiing Wilhelminakanaal
10	km-hok 51-24-53	beschoeiing Wilhelminakanaal
11	km-hok 51-34-11	beschoeiing Beatrixkanaal
12	km-hok 51-34-21	beschoeiing Beatrixkanaal
13	km-hok 51-34-41	beschoeiing Beatrixkanaal
14	km-hok 51-34-51	beschoeiing Beatrixkanaal

	Wilhelminakanaal									Beatrixkanaal				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
<i>Amblystegium fluviatile</i>	-	-	-	-	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-
<i>Amblystegium riparium</i>	x	x	x	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
<i>Amblystegium serpens</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
<i>Amblystegium tenax</i>	-	x	x	-	x	-	-	-	-	-	-	x	-	-
<i>Atrichum undulatum</i>	-	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Barbula convoluta</i>	-	-	-	-	-	-	-	x	x	x	-	-	-	-
<i>Barbula unguiculata</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	x	-	-	-	-	-
<i>Brachythecium albicans</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Brachythecium rutabulum</i>	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	-	x	x
<i>Bryoerythrophyllum recurvirostre</i>	-	-	-	-	-	x	x	-	-	-	-	-	-	-
<i>Bryum argenteum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	x	x	x	x
<i>Bryum barnesii</i>	x	-	x	-	-	x	x	x	x	x	x	x	-	-
<i>Bryum bicolor</i>	-	-	-	-	-	-	x	-	-	x	x	-	x	x
<i>Bryum capillare</i>	-	x	x	x	-	-	-	x	x	-	-	x	-	-
<i>Bryum gemmiferum</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-
<i>Bryum pseudotriquetrum</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
<i>Calliergonella cuspidata</i>	-	-	-	-	-	x	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Ceratodon purpureus</i>	-	-	x	x	x	x	x	-	x	x	x	x	x	-
<i>Cratoneuron filicinum</i>	x	-	x	-	-	x	x	x	x	x	x	x	x	x
<i>Dicranella heteromalla</i>	-	-	-	-	x	-	-	x	-	-	-	-	-	-
<i>Didymodon tophaceus</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	-	-

Eurhynchium hians	- - - - - X - - - -	- - - - -
Eurhynchium praelongum	- - - X X X X X - -	- - - - -
Eurhynchium speciosum	- - - - X X X - X -	- - - X -
Eurhynchium striatum	- - - X - X - - - -	- - - - -
Fissidens cristatus	- - - X - - - - - -	- - - - -
Fontinalis antipyretica	- - - - - - - - - X	- - - - -
Grimmia pulvinata	- - - - - - - - - -	X X X -
Hygrohypnum luridum	X X X X X X X X X X	X X X X
Hypnum cupressiforme	- - X X X - X X - -	- X X -
Lophocolea bidentata	X - X X X X X - - -	- - - - -
Marchantia polymorpha	- - X X X X X - - -	- - - - -
Mnium hornum	- - - - - X - - - -	- - - - -
Octodiceras fontanum	- - - X - X - - X -	X X X -
Orthotrichum diaphanum	- - - - - - X - X -	- - - - -
Pellia endiviifolia	- - - - - X - - - -	- - - - -
Pellia epiphylla	- - - - X - - - - -	- - - - -
Plagiomnium rostratum	X X X X X X X X X X	- - - - -
Plagiomnium undulatum	- - - X - - - - X -	- - - - -
Plagiothecium curvifolium	- - - - - - - X - -	- - - - -
Polytrichum longisetum	- - - - X - - - - -	- - - - -
Pseudoscleropodium purum	- - X X X X X X - -	- - - - -
Rhizomnium punctatum	X - - X X X X - - -	- - - - -
Rhynchostegium riparioides	X X X X X X X X X X	X X - X
Rhytiadadelphus squarrosus	- - - - X - - - - -	- - - - -
Riccardia chamedryfolia	- - X X - - - - - -	- - - - -
Riccia fluitans	- - - - - - - X - -	- - - - -
Schistidium apocarpum	- - - - - - - - - X	- - - - X
Tortula muralis	- - - - X - X - - -	- - - - -